

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА СТУДИЈА КРИМИНАЛИТЕТА**

МЕДИЈСКА СЛИКА ТЕРОРИЗМА

- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:

Проф. др Александра Илић

Студент:

Невена Степановић 229/19

Београд, 2025. године

САДРЖАЈ

1.	Увод.....	1
2.	Појмовно одређење, класификација и основне карактеристике тероризма	2
2.1.	Појмовно одређење тероризма.....	3
2.2.	Класификација тероризма	6
2.3.	Основне карактеристике тероризма	7
3.	Медијски приказ терористичког деловања	9
3.1.	Медији у кризним ситуацијама.....	9
3.2.	Злоупотреба медија у сврхе тероризма	11
3.3.	Тероризам као вест	12
3.4.	Нови медији-интернет као медиј у савременом тероризму.....	13
4.	Мрежа односа-медији и тероризам	16
4.1.	Медијска конструкција тероризма	16
4.2.	Страх од тероризма и утицај медија.....	19
4.3.	Употреба медија у реализацији терористичких циљева	20
4.4.	Медијско истраживање терориста	22
5.	Закључак	24
6.	Литература.....	25

1. Увод

Једна од највећих претњи данашњице за сигурност државе и друштва јесте тероризам. Иако тероризам постоји од давних времена, терористички напади који се догађају данас односе бројне жртве, а уједно утичу и на политичка, спортска, културна и бројна догађања у свету. Масовни медији су у великој мери допринели томе да тероризам постане глобални проблем. Терористичке организације преко медија, које користе као инструмент, постижу своје циљеве. Због тога, медији морају уочити снагу и моћ коју имају у друштвеним догађајима.

Терористичке групе користе медије, укључујући друштвене мреже, како би шириле своје идеје, регрутовале нове чланове и промовисале своје циљеве, ово може укључивати и објављивање видео снимака и других материјала који служе за пропаганду. Медији не морају да постану инструмент тероризма. Кроз одређени приступ медији се у западним, либералним земљама могу претворити у својеврсно оружје које се може користити као важно средство у борби против терориста, а позитивна корист свакако превазилази неповољне последице изазване могућим неодговорним поступањем једног дела новинара или медијских кућа.

Савремени тероризам се другачије може назвати и тероризмом који је оријентисан на масовне медије. У већини случајева, они спроводе ове акције како би скренули пажњу медија које се глобално прате. Могло би се рећи да терористички акти имају за циљ наношење великих жртава, али и изазивање страха у јавности. Савремене технологије омогућиле су терористичким групама да користе масовне медије као моћно оружје, чиме ови медији, против своје воље, служе у интересу терориста. Циљ терориста је да се појаве у најпопуларнијим програмима како би добили масовни публицитет, али и легитимитет који таква медијска пажња ствара у очима њихових следбеника и фанова.

2. Појмовно одређење, класификација и основне карактеристике тероризма

Тероризам је један од најзначајнијих глобалних проблема савременог света. Иако је сам феномен тероризма стар више векова, његови облици и методе су се значајно променили у складу са развојем технологије, политичким и друштвеним променама и глобализацијом.

Тероризам се сврстава у категорију кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. „Наше законодавство у Кривичном законик у тероризам дефинише чланом 391. и наводи следеће:

Ко у намери да озбиљно застраши становништво, или да принуди Србију, страну државу или међународну организацију да нешто учини или не учини, или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације:

- нападне на живот, тело или слободу другог лица;
- изврши отмицу или узимање талаца;
- уништи државни или јавни објекат, саобраћајни систем, инфраструктуру укључујући и информационе системе, непокретну платформу у епиконтиненталном појасу, опште добро или приватну имовину на начин који може да угрози животе људи или да проузрокује знатну штету за привреду;
- изврши отмицу ваздухоплова, брода или других средстава јавног превоза или превоза робе;
- производи, поседује, набавља, превози, снабдева или употребљава нуклеарно, биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја;

- испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузима друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи;
- омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи, казниће се затвором од пет до петнаест година (Кривични законик, члан 391).¹

2.1. Појмовно одређење тероризма

Свремена наука улаже велике напоре да понуди опште прихватљиву дефиницију тероризма. Истраживање тероризма је у последњих двадесетак година постало веома интензивно, али многи истраживачи сматрају да то није довело до значајних теоријских резултата. Главни проблем је немогућност постизања сагласности о дефиницији тероризма. То иде дотле да неки сматрају да дефиниција уопште није могућа или да, штавише, није ни потребна (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 147).

Чињеница је да није лако доћи до дефиниције тероризма, али се многи слажу са тим да је неопходно до такве усаглашене дефиниције што пре доћи. Незахвално је притом говорити о степену развијености кривичног закона разних земаља, јер управо свака од њих тероризам сагледава у складу са сопственим системом. Многе дефиниције су проткане политичким мотивима од стране онога ко дефинише тероризам (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 148).

Тероризам је циљно, рационално средство за постизање политичких циљева држава и њихова је појавност независна од типа политичког режима. Реч је о неочекиваном догађају који се врло тешко могао унапред предвидети, са огромним утицајем на тадашњи тренутак (Луцић, 2017, стр. 41).

¹ Кривични законик, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019 94/2024), чл 391.

Невена Степановић
МЕДИЈСКА СЛИКА ТЕРОРИЗМА
-Дипломски рад-

Симеуновић указује на то да се упркос томе што је реч *терор* (*terror, terrere: плашити*) из латинског ушла у француски језик у 14. веку, а у енглески језик у 16. веку, термин тероризам се први пут јавља око француске буржоаске револуције крајем 18. века, али не да би означио оно што ми данас подразумевамо под овим појмом, већ насиље револуционарне власти (Симеуновић, 2009, стр. 87).

Професор Симеуновић сматра да се феномен савремени тероризам може теоретски најопштије одредити као сложени облик организованог, индивидуалног и ређе институционализованог политичког насиља, који је обележен застрашујућим насилним, физичким и психолошким методама политичке борбе којима се, обично, у време политичких и економских криза (ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва) систематски покушавају остварити „велики циљеви“ који су потпуно непримерени датим условима, пре свега, у друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га, као политичку стратегију, упражњавају (Симеуновић, 2009, стр. 138).

Сматра се да тероризам као намерни акт који може нанети озбиљну штету земљи или међународној организацији, почињен са циљем да се озбиљно застраши становништво, неоправдано приморавајући владу или међународну организацију да нешто учини или да се уздржи од сваког чињења, озбиљно дестабилишући или уништавајући основне политичке, економске или друштвене структуре помоћу напада на живот или физички интегритет неке особе, киднаповања, узимања талаца, заузимања летелица или бродова или производњом, поседовањем или транспортом оружја или експлозива (Гаћиновић 2005, стр. 47).

Томашевски о појму тероризам пише да он подразумева различите аспекте насиља и угрожава људска права и живот, који се односи и на јавна и индивидуална добра (Томашевски, 1983, стр. 42).

Он тероризам разуме као „напад на поредак“, који је један од најзначајнијих вредности, заштићен националним и међународним законима (Томашевски, 1983, стр. 42).

За Сашу Мијалковића тероризам представља: мишљену, сврсисходну и често организовану и систематску употребу насиља и застрашивања ради стварања или искоришћавања атмосфере страха грађана и носилаца власти, с циљем прокламовања извесних идеолошких, најчешће политичких вредности, циљева или интереса и присиљавање државне власти да удовољи захтевима терориста, с тим да циљеви терориста могу бити легитимни, али је тероризам као средство њиховог достизања незаконит и морално недопустив (Мијалковић, 2011, стр. 220).

Према мишљењу Милана Мијалковског тероризам представља облик рата у којем преовлађује неоружани садржај, а оружани се изводе над пажљиво одабраним жртвама ради њиховог убиства, привременог или трајног физичког повређивања или киднаповања на најбруталнији начин како би се застрашила посредна жртва и тако постигао пројектовани циљ (Мијалковски, 2004, стр. 510).

Анализирајући досадашње дефиниције тероризма, може се закључити да је он усмерен против цивилног становништва и институција државе у борби за остваривање политичких циљева. Распрострањеност, интензитет и начин испољавања тероризма показују високу корелативност између тероризма као појаве и стања међународних односа. Тероризам, све више, постаје вишедимензионални политички феномен, који у својим појавним облицима доживљава друштвену и политичку кулминацију. Свет се више окреће решавању проблема заштите од тероризма, мада не постоји јединствен став о томе због евидентних разлика између субјеката међународне заједнице, посебно у вези са остваривањем властитих циљева и интереса (Милошевић, 2005, стр. 114).

Све земље света у једном су сагласне – тероризам постаје опште зло које у овом времену постиже кулминацију, јер погађа људе на свим просторима. Он представља трансформацију циљева путем коришћења различитих насилних средстава где разни субјекти (појединци, групе, организације) психолошки мотивисани теже ка остварењу свог политичког циља (Стајић, 1999, стр. 282).

2.2. *Класификација тероризма*

Постоји различита класификација тероризма, а најчешћа је на унутрашњи и спољашњи, у зависности од локације изведене терористичке акције и националне припадности терориста. Најуобичајенији облик унутрашњег тероризма је насиље мотивисано остваривањем политичких циљева које примењују недржавни субјекти у сопственој земљи, при чему су објекти напада институције и руководиоци земље (Килибарда & Мијалковски, 2006, стр. 56).

Спољашњи тероризам се најчешће назива међународним. Упркос томе, овај термин се све више употребљава јер се њиме дочарава доминација терористичких организација које имају распрострањену мрежу широм света (нпр. Ал Каида). Такође, о међународном тероризму се говори и онда када су акције терориста усмерене против друге државе, па чак и када унутрашњи терористи изведу напад на дипломатске представнике. Међународни тероризам се даље дели на транснационални и међудржавни (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 148).

Класификација које се врши према типу актера, према програмској циљној оријентацији и према средствима и методама извођења терористичких напада се сматра најцелисходнијом и најсвеобухватнијом класификацијом тероризма:

- Класификација према типу актера (субјектима тероризма): с обзиром на покретаче терористичких активности врши се подела на државни (институционални), недржавни (организације и илегалне групе) и индивидуални тероризам.

- Класификација према програмско-циљаној оријентацији: тероризам је циљна делатност, јер њихови циљеви осликавају друштвене околности и историјску ситуацију у којој терористи наступају. Према главним циљевима свог постојања и деловања, тероризам се дели на идеолошки мотивисан, верски фундиран и етно-сепаратистички.
- Класификација према средствима и методама извођења терористичких напада, тероризам се класификује на конвенционални и неконвенционални. Терористи ће увек користити оно средство које највише може да застраши и које они поседују и знају да примењују (Симеуновић, 2009, стр. 82-85).

2.3. Основне карактеристике тероризма

Основне карактеристике тероризма, као што су употреба насиља, ширење страха и симболички одабир мета, представљају главне елементе који дефинишу ову појаву. Поред тога, тероризам се одликује организованошћу, употребом медија за ширење утицаја, као и транснационалним карактером који премашује границе држава (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 149).

Као што терористичке групе одликује низ специфичности у погледу унутрашње организације, односа са државама које им дају подршку и онима које настоје да их униште, обуке својих чланова и одржавања извесног „корпоративног духа“ групе, исто тако и терористичке акције одликују карактеристике које проистичу из саме природе терористичког деловања, из ресурса којима група располаже, циљева које жели да оствари и друштвене климе и институционалних механизма који представљају објективне факторе на путу успешне реализације терористичких акција (Зиројевић-Фатић, 2014, стр. 203).

Тероризам као политички и насилнички акт одликује се неким карактеристикама. Њихови актери нису државе, него мање или више неформалне организације и групе (Зиројевић-Фатић, 2008, стр. 349).

То су групе које се специфично регрутују и обучавају са циљним земљама, са намером да уз минимално ресурса изврше акцију која ће произвести максимум ефекта (Зиројевић-Фатић, 2008, стр. 349).

Друга карактеристика тероризма јесте да њихови актери настоје да успоставе неку врсту контроле над јавним институцијама како би дугорочно и ефективно могли наставити своје активности (Зиројевић-Фатић, 2008, стр. 350).

Трећа заједничка карактеристика јесте чињеница да је идентитет њихових актера није увек изван, јер је реч о групама које се окупљају по потреби, чији поједини чланови делују и независно (Зиројевић-Фатић, 2008, стр. 350).

Шмид је издвојио двадесет и два елемента који карактеришу појам тероризма: употреба силе; политичко својство; изазивање страха; застрашивање; претња; очекивање психолошких ефеката; различитост жртава и шири предмет напада; организовано деловање; методи у стратегији борбе; кршење правила и нечовечност; уцена и принуда; публицитет; самовоља и одсуство дискриминације; најчешће жртве – цивили; жртве у принципу – невинне особе; организовано вршење насиља; експонирање и приказивање „својих поступака“ другима; непредвидивост; прикривеност; понављање; злочиначко својство; захтеви и ултиматуми који се упућују другим људима (Гаћиновић, 2005, стр. 39).

На основу одређених особности тероризма може се рећи да је тероризам: незаконита претња или употреба силе оличена у кампањама застрашивања; манипулација елементима моћи ради изазивања жељених промена коришћењем насиља; проузроковање тоталне промене политичког режима у држави (револуционарни тероризам); спровођење терористичких аката од стране мањинских група, а понекад и усамљених појединаца и спровођење активности које брзо постају транснационалне чиме деловање терористичке организације прелази државне границе (Јазић & Батрићевећ, 2016, стр. 169).

3. Медијски приказ терористичког деловања

Сврху и циљ медији остварују кроз информисање јавности. Постоје и извори информисања који се најчешће користе, а то су: сајтови традиционалних медија, друштвене мреже и телевизија. Мобилни телефон је главни уређај којим долазе до вести сви који се информишу на интернету. Рачунари (десктоп и лаптоп) се користи много ређе, док је употреба осталих уређаја маргинална (Вучковић, 2021, стр. 201).

Јасно нам је да терористи теже публицитету. Сврха и циљ терориста јесте изазивање страха и хаоса како би се испунили њихови захтеви, а позорност медија је од круцијалне важности за све терористичке акције. Између медија и тероризма постоји готово узајамни однос, јер су на неки начин неопходни једни другима. Као један од главних циљева терористичких напада јесте да коришћењем напада застраше одређено друштво, а главни циљ таквог напада је шира публика. У том смислу кључно средство за преношење порука су медији и без њих тероризам не би био онакав каквог га данас познајемо. Исто тако, ништа мање, медијима је потребан тероризам. Све приче и извештаји о тероризму су увек спектакуларне и увек се јако добро продају. Драматични наративи често садрже снажне речи, статистике, слике и сензационалне елементе. Организовани су и представљени у „управо сазнајемо“ формату, због чега публика има осећај да учествује у непредвидљивом драматичном тренутку који још увек траје“ (Monahan A., 2010, p. 4).

3.1. Медији у кризним ситуацијама

Тероризам данас има огроман публицитет и веома подстицајно утиче на истомишљенике и саме терористе, док с друге стране изазива страх и ужас код најшире јавности. Комуникацијски простор коме се модерни терористи обраћају личи на згуснуту мрежу оних који су мете терористичких аката, јавности, чланова терористичких организација и потенцијалних и стварних симпатизера (Гађиновић, 2010, стр. 178).

При томе се има у виду да је тероризам освајао постепено медијски простор током 20. века да би, почетком 21. века, постао моћно медијско оружје. Нападом и освајањем глобалних информационих мрежа, тероризам је постао један од најатрактивнијих медијских тема, што му је и био стратешки циљ. Стога се настојање за публицитетом, комуникацијом са свим учесницима у медијском простору сматра стратешком компонентом савременог, односно глобалног тероризма (Гаћиновић & Бајагић, 2011, стр. 41).

Многи модерни терористи, као и део мас-медија, изгледају као да су зачарани у односима значајних узајамних повластица, било да изгледа да се у основи налази добит због телевизијске станице у виду масовног светског публицитета, већ и легитимност која се због такве медијске пажње добија у очима симпатизера. Посебно за организацију масовних медија које покривају тероризам, код продужених инцидената, као што су отмичарске и талачке ситуације, обезбеђују се безгранични извори сензационалистичких и визуелно убедљивих прича за вести које су способне да подстакну аудиториј и повећају број гледалаца (Симеуновић, 2009, стр. 71).

У кризним ситуацијама често долази до изражаја лична инвентивност и сналажљивост извештача када нема довољно информација, а луцидан репортер брзо ће уочити неки пропуст, откриће занимљивог саговорника, распитиваће се код полицајаца. У извештавању са терористичких напада пресудан фактор је психичка стабилност извештача и његова спремност да се избори са великим професионалним али и људским притиском, јер када је реч о животима, тешко је остати потпуно смирен и концентрисан на рад, услед велике концентрације стреса. Поред високог стреса на послу, људи из медија су изложени директној трауми када су у једну руку сведоци насиља и трагедија и у другу руку доживљавају повратну трауму када су изложени трагедији током интервјуисања жртава и извршилаца, при чему константно терају себе да забораве на ту слику (Баровић, 2013, стр. 304).

3.2. *Злоупотреба медија у сврхе тероризма*

Убрзан развој медијских средстава и појава нових технологија нуди терористичким групама могућност набавке средстава којима могу „заобићи“ постојећи медијски систем у промоцији својих мотива и циљева. То подразумева оснивање нелегалних штампаних медија, ТВ и радио станица, као и станица сателитске телевизије (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 152).

Велики број медијских агенција у државама у којима је медијска слобода законом загарантована отежава државним органима да утичу на јавност. Зато у овим државама ни мањи терористички акти не могу промаћи медијима, односно државни органи готово немају могућност да спрече извештавање о њима (Јазић & Батрићевић, 2015, стр. 43).

Чињеница је да медији зависе од извештавања, а колики утицај терористичке организације шире преко медија најбоље показује податак да је Одељење за борбу против тероризма у САД сврстало телевизијску станицу „Ал Акса“ (терористичка организација Хамас) на листу терористичких ентитета (Алкалај, 2011, стр. 353).

У многим демократским земљама јасно је да савремени тероризам видљиво демонстрира да терористи користе масовне медије у реализацији сопствених циљева. Са друге стране, то не подразумева да оснивање демократских медија даје вредност тероризму, већ указује на то да слободни медији нису имуни на експлоатацију и манипулацију од стране терористичких организација (Алкалај, 2011, стр. 354).

Хофман истиче да „ без покрића медија, утицај тероризма би вероватно пропао, остајући уско ограничен на непосредну жртву напада, и не би допирао до ширих циљних група на које је терористичко насиље заправо и усмерено (Bilgen, 2012, p. 11).

Иако за медије можемо рећи да су средство за комуницирање са јавношћу, дакле постоје у свим сферама живота и значајни су како за рат, тако и за забаву, медији не постоје само због себе, већ и како би задовољили интерес своје публике. Поготову у 21. веку када је медијски простор преплављен разним информацијама које пласирају разне интересне групе или појединци (Гаћиновић, 1994, стр. 139).

Терористички акти су такви да се планирају унапред и спроводе на начин да се добије максимални публицитет, а циљ је да се та порука пренесе на све могуће доступне канале комуницирања. Једна од техника коју користе терористи како би утицали на масовне медије јесте и креирање терористичких догађаја како би добиле потпуну пажњу масовних медија (Wilkinson, 2002, стр. 192).

3.3. *Тероризам као вест*

Масовни медији, и то сви, посматрају терористички акт као догађај који има високу вредност вести и тако извештавају о њему. Публицитет је један од главних циљева сваке терористичке акције, али може доћи до одступања између очекивања терориста у односу на реакцију масовних медија и стварних резултата, у складу са принципима њиховог функционисања. У том контексту, могуће су две специфичне ситуације: да терористички акти остану без медијске пажње или да се извештавање о одређеним догађајима представи као терористички напад, чак и када то није случај (Симовић, 2017, стр. 139).

Терористи данас имају способност да изведу више дела, произведу хаос и нанесу штету светској јавности. Савремена технологија чини те податке и информације доступним сваком делу планете путем масовних медија. Многи новинари сматрају, да извештавајући о тероризму, медији постају таоци тероризма, јер тако шире његову пропаганду, то се такође може видети и у тези да „публицитет храни терористичке акције, а тотално медијско игнорисање није решење“ (Јазић, 2010, стр 113).

Терористички чин, било да је већих или мањих размера, представља важну вест за новинаре, а таква вест је циљ сваког медија (Маловић, 2004, стр. 77).

Тежња терориста јесте и да се појаве у медијима који су доста читанији од других, јер на тај начин они добијају највећу гледаност и публицитет који им је потребан. Неретко се и медији који преносе и извештавају о тероризму сматрају и ствараоцима истог. Али сваки облик терористичког деловање овај двојац (медији и тероризам) доводи у један нераскидиви однос (Wilkinson, 2002, стр. 187).

Тероризам спада у ону врсту догађаја о којима становништво готово искључиво сазнаје преко масовних медија. Без обзира на „специјалне случајеве“, постоји велика вероватноћа (преко 90%) да ће медији забележити сваки стварни терористички догађај. Овако велика вероватноћа произилази из врхунског значаја извештавања о терористичком акту. Неколико карактеристика терористичког акта дају му изузетну вредност вести: реткост; сензационалност; негативност; драматичност; неизвесност; друштвени значај (Симовић, 2017, стр. 139, 140).

3.4. Нови медији-интернет као медиј у савременом тероризму

Интернет је у савременом добу постао незаменљив алат за комуникацију, информисање и размену идеја, али истовремено представља и простор који злоупотребљавају различите групе и појединци у циљу остваривања својих интереса. Терористичке организације, прилагођавајући се технолошким променама, све више користе интернет као средство за планирање, пропаганду и регрутацију, чинећи га кључним медијем у савременом тероризму. Интернет омогућава терористима глобални домет и брзу дистрибуцију садржаја који имају за циљ да шире страх, привуку нове чланове и легитимизују своје идеологије (Јазих, 2010, стр 116).

Друштвене мреже, форуми и апликације за размену порука постали су главна платформа за ширење терористичке пропаганде и планирање акција, често уз употребу шифрованих комуникација које отежавају праћење од стране безбедносних служби. Полазећи од тога да је данас интернет доступан скоро свим категоријама људи, погодан је за разне облике злоупотреба. Може се користити као средство тероризма, начин преношења поруке, комуницирања, регрутовања нових чланова и један од значајних погодности за терористе јесте и прикупљање финансијских средстава за финансирање терористичких активности. Заправо је интернет најлакши и најбржи начин како доћи до жељене публике (Јовановић 2014., стр. 399, 400).

Сајбер тероризам обухвата различите облике терористичких активности које се спроводе путем интернета, укључујући хаковање, ширење пропаганде, регрутацију нових чланова и друге облике насиља или претњи које се користе за изазивање страха или остваривање политичких циљева (Симеуновић, 2009, стр. 80).

Разлике између материјала на интернету и у конвенционалним медијима су следеће: вести које покривају област тероризма су повезане са насиљем; количина и ширина информација, интернет стране немају ограничења; организатори интернет страна могу мобилисати посетиоце у акцију на многе начине (Зиројевић, 2011, стр. 420).

Редован садржај интернет страница терористичких организација представљају информације које обухватају: историју организације и биографије лидера, оснивача, хероја или значајних личности организације, информације о политичким и идеолошким циљевима и вести (Вејновић, Шикман и Радуљ, 2006, стр. 152).

Већина интернет страна, такође даје детаљан преглед историјских догађаја битних за организацију, политичко и друштвено одређење, селекцију значајних активности у прошлости и циљеве. Националне организације (сепаратистичке или територијалне) дају мапе подручја у сукобу (Зиројевић, 2011, стр. 429).

Настанком интернета, нису сви терористи открили и користили интернет простор у истој мери. Ал Каида, као једна од најпознатијих терористичких организација, релативно је касно открила интернет, а почела интензивно да га користи након протеривања из Авганистана. Разлог томе јесте несташица струје, па није било могуће користити интернет. Врхунац је постигнут избацивањем видео снимка на интернету где се јасно видело одрубљивање главе Американаца. Две најпознатије странице Ал Каиде биле су Алнеда и Џихад (Зиројевић, 2011, стр. 427).

Иако данас људи масовно користе интернет као значајан извор података, корисници, такође морају бити свесни и његових ограничења и изазова у вези са квалитетом и тачношћу информација. Информатичко доба је преоптерећено великом количином информација и зато се не може очекивати ефикасност претраживања увек. Из тог разлога, често се може доћи до неважећих резултата претраге (Јазић, 2010, стр 124).

Развојем интернета, национална безбедност се суочава са новим облицима претњи, дакле, интернет постаје критична инфраструктура коју је неопходно заштитити, зато што се нападом на компјутерске системе могу проузроковати озбиљне последице по националну безбедност (Ђурић, 2013, стр. 130).

Интернет је постао двоструки изазов – с једне стране представља средство за унапређење комуникације и глобалног развоја, а с друге стране отвара простор за злоупотребу од стране терористичких организација (Јазић, 2010, стр. 158).

4. Мрежа односа-медији и тероризам

Директне жртве индивидуалног терористичког акта, које се називају још и „ствараоцима порука“ само су „средства“ којима терористи желе да придобију пажњу оних којима хоће да се обрате. У модерно доба терористи повећавају комуникациону вредност својих аката посредством медија масовног комуницирања (Ђурић-Атанасиевски, 2010, стр. 352, 353).

Данашња модерна средства извештавања доприносе реализацији „терористичких представа“. Иако су терористичке организације од давних времена налазиле методе и начине за експонирање, развојем масовних медија дошло је до бржег и лакшег ширења информација кризног комуницирања, у које спадају и терористички напади (Wilkinson, 2002, стр. 186).

Можемо рећи да се однос између медија и тероризма однос међусобне користи. Терористичке организације су препознале значај масовних медија за извршење својих циљева.

Однос између медија и тероризма може се гледати и кроз коришћење одређених пропагандних канала од стране терористичких организација, које генерално имају веома малу накнаду, али имају виталну функцију одражавања идеолошке милитантности својих чланова и симпатизера, као и ширење властитих идеја у осталим групама потенцијалних симпатизера (Wilkinson, 2002, стр. 189).

4.1. Медијска конструкција тероризма

Друштво има начине да нас увери да је стварност онаква каква нам се представља, а не каква заиста јесте. Медији су најделотворнији механизам за постизање тог циља, а криминалитет често служи као погодна тема за различите облике манипулације (Рељановић, 2007, стр. 125).

Осим стварне, постоји и социјално конструисана стварност у којој неки аспекти друштвеног живота добијају измењене облике и значења (Рељановић, 2007, стр. 125).

Према социјалном конструкционизму, људи обликују стварност засновану на свом искуству и знању стеченом кроз друштвене интеракције, верујући у њено постојање. Социјални конструктивизам као интердисциплинарни теоријски правац везује се за преиспитивање реалности и њене природе. По њему све што сматрамо стварним представља друштвену конструкцију, с обзиром да се негира мишљење по којем се наше знање углавном заснива на непосредном опажању стварности (Марковић, 2018, стр. 134).

Медији имају кључну улогу у обликовању социјалне реалности криминалитета у друштву. Појединци који живе у том друштву углавном су под утицајем медија, што значи да социјално конструисана стварност постаје основна стварност друштва у целини. Ово нам показује како се у једној заједници формирају схватања о криминалитету и како се врши његова контрола (Илић, 2017, стр. 33).

Медији имају кључну улогу у обликовању перцепције тероризма, јер терористичке групе користе медије за ширење порука, изазивање страха и привлачење пажње. Медијско извештавање може појачати утицај терориста или обликовати јавну свест у складу са њиховим циљевима (Милошевић, 2005, стр. 114).

Терористи користе медије за глобални публицитет, легитимизацију захтева и ширење идеологије. Медији често драматизују тероризам, наглашавајући насиље, што изазива страх. Савремене терористичке организације користе интернет и друштвене мреже за директну комуникацију и пропаганду, док је сензационализам у извештавању честа појава (Рељановић, 2007, стр. 125).

Медији морају бити свесни своје одговорности, поштовати етичке стандарде и избегавати сензационализам. Претерана пажња може изазвати несигурност, стереотипизацију или политичке манипулације. Уравнотежено извештавање је кључно за минимизирање негативних последица (Јазић, 2010, стр 128).

Питање ефеката медија на публику је актуелизовано Теоријом успостављана дневног реда (*Agenda Setting Theory*). Она указује на значај који медијски садржаји имају на примаоце који немају непосредан приступ догађајима. Волтер Лиман је тврдио да се оно што знамо о свету у великој мери заснива на медијским садржајима који су резултат експликације према медијским приоритетима. Они не могу наметати људима шта да мисле, али могу успешно да наметну о чему да мисле (Марковић, 2018, стр. 142).

Неспорно је да утицај медија расте како се директно искуство јавности смањује, а већина људи једино искуство које има о тероризму добија од медија. Тероризам је редак али заузима велики простор у свести људи, јер је људима својствено да игноришу оне опасности које изгледају рутинске, попут опасности од загађења ваздуха, а склони су да преувеличавају вероватноћу оних догађаја које је лако запамтити или које имају такво својство (Ђурић-Атанасиевски, 2010, стр. 357, 358).

Терористичке организације обично поседују пропагандне огранке са ограниченим ресурсима, али максимално користе све доступне могућности за промоцију својих главних интереса. Настављајући идеолошку милитантност, шире своје идеје међу потенцијалним симпатизерима. Потцењивање значаја њихових пропагандних канала, као и начина на који инспиришу страсти или објашњавају нове политике и тактике усвојене од стране вођства, било би непромишљено. Веома је важно да терористички лидер обезбеди подршку и инфраструктуру за терористе у иностранству, штампањем летака, новина и осталих средстава пропаганде који генерално постају кључни део њихових активности. У суочавању са односом између тероризма и мас-медија, највише је обраћена пажња на покушај разумевања терористичког погледа на проблем комуникације. Можемо рећи да тероризам ипак не обезбеђује изузетну делотворност као оружје за промену влада и смену политичке власти (Алкалај, 2011, стр. 352).

Постоје два гледишта о улози медија, са једне стране, они се оптужују да олакшавају остварење већине терористичких циљева, а са друге стране, окривљују се да њихово присуство и извештавање о одређеном терористичком акту појачава негативне ефекте, што и јесте жеља терориста да изазову својим актима (Јазић, 2010, стр 130).

Нападом и освајањем глобалних информационих мрежа, тероризам је постао један од најатрактивнијих медијских тема, што му је био и стратешки циљ. Стога се настојање за публицитетом, комуникацијом са свим учесницима у медијском простору сматра стратешком компонентом савременог, односно глобалног тероризма (Гађиновић & Бајагић, 2011, стр. 41).

Медији не постоје само због себе већ и да би задовољили, између осталог, интерес своје публике. Зато медији, као и они који раде у њима постају креатори јавног мњења (Гађиновић, 1994, стр. 139).

4.2. *Страх од тероризма и утицај медија*

Стварање страха у јавности један је од циљева терористичког акта. Напади се не користе само као оружје за директно насиље, већ и као средство за ширење панике и страха међу људима. Ова врста страха често се не односи само на непосредне жртве терористичких аката, већ има и шири утицај на целокупно друштво. Људи се осећају угрожено, иако можда нису директно погођени нападом. Тероризам ствара перцепцију сталне опасности, која мења начин живота и размишљања људи (Павковић, 2010, стр. 46).

Истраживања су такође потврдила да страх, као екстремно емотивно стање које показују индивидуе-жртве појединачног терористичког акта постоје, али да он нема психолошке паралела са широм публиком. Већина грађана никада није у контакту са било којим обликом терористичког насиља, већ га постаје свесна једино посредством медија (Павковић, 2010, стр. 47).

На индивидуалном нивоу могуће је да појединци, иако удаљени од могућег или реалног терористичког акта, манифестују страх (Ђурић-Атанасијевски, 2010, стр. 358).

Страх од тероризма и терористичких аката можемо повезати као страх од смрти, односно страх да се не постане жртва терористичког акта. Сам осећај тоталне рањивости вуче за собом и осећај беспомоћности. Такође, страх је веома важна емоција захваљујући којој јединка преживљава избегавајући опасне ситуације које би могле довести исту до повреде или чак до фаталног исхода. Страх се може окарактерисати у неколико облика: забринутост, нервоза; напетост, фобија (Пустахија, 2018, стр. 26).

Такође, производња страха у друштву не одвија се само кроз примену насиља, него и спровођењем политике страха од стране владајућих структура. Политика страха означава свесно манипулисање политичара страховима људи у корист остварења властитих циљева. Страх је моћно средство које омогућава политичарима да њихова порука допре до свих чланова друштва, тероризам је, дакле, постао културни симбол страха (Шушњара, 2017, стр. 152)

Може се закључити да се приказ претње коју тероризам представља западном свету не темељи на чињеницама, него на замишљању најгорих могућих сценарија терористичких напада. Прецизније, ради се о пренаглашавању „деструктивних“ учинака ове врсте деловања (Шушњара, 2017, стр. 163).

4.3. Употреба медија у реализацији терористичких циљева

Многи терористички лидери су веома свесни да њихова борба може бити уништена без недовољног публицитета. Отуд више софистицираних терористичких организација и њихових политичких организација у позадини, као што су Хамас и Ал Каида, инвестирају знатно време и напор у анимирању пропаганде како у домаћој, тако и у светској јавности (Павковић, 2010, стр. 51).

Прави пример коришћења медија можемо видети код терористичке организације Хамас, који је основао „Ал Акса“ телевизијску станицу која је постала најважнији медиј под контролом Хамаса у Појасу Газе. Та телевизијска станица игра важну улогу у борби Хамаса за срце и умове младих у арапским земљама, у северној Африци као и неким деловима Европе. Колики утицај терористичке организације шире преко медија најбоље показује податак да је Одељење за борбу против тероризма у САД сврстала телевизијску станицу „Ал Акса“ на листу терористичких ентитета. У том пропагандном рату терористи стално наглашавају апсолутну правду и исправност својих разлога (Алкалај, 2011, стр. 352, 353).

Не може се рећи да су медији креатори тероризма, али понекад активности медија могу створити предуслове за терористичке групе, да лакше реализују стратешке циљеве и да укљученост медија у праћење деловања терориста често има нежељене ефекте. Неки од таквих ефеката су давање примера другима шта треба да учине да би промовисали себе и своје циљеве у медијском простору или угрожавање ефикасности спровођења антитерористичких акција (Јазић & Батрићевић, 2015, стр. 42-43).

С обзиром на основну идеју, тероризам се показује као „пропаганда уз помоћ насиља“. Овај посебни облик употребе насиља, кроз медијску комуникацију повлачи пажњу милиона људи. Да ли су медији постали „оружје“ терориста о коме извештавају? Ко кога користи (експлоатише) у тој бруталној игри осмишљеној да се произведе страх, терор и хаос у јавности? Да ли медији служе тероризму дајући му потребан публицитет ради остварења циља – преношење политичке поруке и др.? Не може се одговорити до краја и поуздано на претходно постављена питања, али се готово са сигурношћу може доказати да однос између тероризма и медија не тече у једном правцу (Павковић, 2010, стр. 56).

Управо обротно. Терористи су препознали моћ медија у ширењу својих идеја, изазивању панике и повећању утицаја на јавност, док су медији, с друге стране, користили терористичке нападе као вест која привлачи значајну пажњу и повећава читаност или гледаност (Петровић, 2024, стр. 239, 240).

4.4. Медијско истраживање терориста

Тероризам је данас несумњиво глобални проблем, а друштво се суочава са недостатком адекватних одговора и јасне визије о томе како ће се овај проблем одразити у будућности. Терористичка пропаганда, као једно од оруђа деловања, створила је атмосферу у којој се појединац не осећа слободно и безбедно (Павковић, 2010, стр. 58).

Развој технологије означио је ново доба тероризма, тако да је комуникација развојем интернета олакшана, а безбедносним службама отежан посао уласка у траг терористима, јер се њихова комуникација најчешће одвија преко друштвених мрежа (Бериша & Шулеић, 2023, стр. 48).

Представници медија заступају становиште о праву на неограничени приступ – праву извештавања јавности о свим догађајима, укључујући и оне који се односе на терористичке инциденте. Они који су одговорни за спасавање талаца тврде да се таква права морају лимитирати и да никада не треба да се користе на начине који могу угрозити људске животе (Петровић, 2024, стр. 243).

Објављивањем фото или видео записа којима се приказују наводни учиниоци кажњивих дела или грађани о којима се износе лични подаци, нарушавају се два права. У контексту претпоставке невиности, објављивањем фотографије може се потпуно онемогућити сакривање идентитета, а ако је особа идентификована као особа која се терети за кривично дело, фотографија може додатно угрозити њен или његов углед (Клеут & Мишљеновић, 2016, стр. 29).

Фотографија представља још један корак којим се задире у приватност, те се и у Закону о јавном информисању и медијима каже да се запис лика не може објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче (Закон о јавном информисању и медијима, члан 80) ².

Информација из приватног живота, односно лични запис (писмо, дневник, забелешка, дигитални запис и сл.), запис лика (фотографски, цртани, филмски, видео, дигитални и сл.) и запис гласа (магнетофонски, грамофонски, дигитални и сл.), не може се објавити без пристанка лица чијег се приватног живота информација тиче, односно лица чије речи, лик односно глас садржи, ако се при објављивању може закључити које је то лице (Закон о јавном информисању и медијима, члан 80).

Процена успешности или неуспешности спроведеног терористичког акта превасходно зависи од величине публицитета таквог акта оствареног у медијима. То је основни критеријум којим се терористи воде приликом анализе свог деловања. Постоји више начина којима се терористи служе како би постигли жељени ниво публицитета у медијима: спровођење акција које ће привући пажњу медија; реализација активности које ће ојачати сопствену пропаганду и регрутовање; одабир медијски најпривлачнијег времена и локације за спровођење акције; издавање прогласа и давање изјава; стални контакт са штампом (Јазић & Батрићевић, 2015, стр. 43).

Терористи су у медијима приказани на одређени начин, па нарочито треба обратити пажњу на следеће: реч је о претежно младим људима рођеним и одраслим на територији Европе, са навикама које су карактеристичне за већину младих људи, те су због тога врло тешко уочљиви у маси и представљају проблем за лоцирање и рано откривање од стране надлежних органа и институција (Мујановић & Сефо, 2015, стр. 162).

² Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС", бр. 92/2023, члан 80.

5. Закључак

Као што смо већ напоменули, савремени тероризам је потпуно обележио 21. век, а циљ терористичких аката је скретање пажње јавности како би добили њихову пажњу и наравно, незаобилазни публицитет. Како би изазвали страх и постигли политичке циљеве, терористи се служе разним облицима насиља. Терористи су већ дуго свесни значаја медија, они користе пропаганду зарад пласирања информација, промовишући себе у најбољем могућем светлу, како би себе описали као борце за слободу, револуционарне хероје и оне који доносе ослобођење.

Како би се побољшале методе и средства у борби против тероризма, који већ годинама уназад угрожава и нарушава људска права, пре свега се треба фокусирати на јачање веза између земаља и радити на превентивним мерама. Како би дошло до тога, неопходно је одвајање огромних ресурса, како финансијске природе, тако и других, као и укључивање свих државних апарата. У одређеним ситуацијама, новинари могу постати „мегафон тероризма“. С друге стране, терористи су изузетно софистицирани у коришћењу медија. Савремено извештавање о терористичким догађајима често подразумева танку границу коју новинари могу, понекад и ненамерно, прећи.

Медији морају бити професионални, тачни, одговорни и да у што краћем року испоруче праву информацију. Такође, медији морају да сарађују са владом на пројектовању изводљивих смерница у вези са медијским извештавањем о тероризму, као на пример: рад са сигурносним агенцијама, полицијом, психолозима.

6. Литература

1. Алкалај, И. (2011). Медији и тероризам, *Војно дело*, стр. 349-357.
2. Bilgen, A. (2012). Terrorism and the Media: A Dangerous Symbiosis. *The George Wshington University*.
3. Баровић, В. (2013). *Полазни елементи за медијско извештавање о тероризму као облику кризне ситуације*. Нови Сад: Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду, стр. 295-307.
4. Бериша, Х., & Шулеић, Ј. (2023). *Медијска пропаганда креатор тероризма*. Бања Лука, стр. 47-63.
5. Вејновић Д, Шикман М, Радуљ, С. (2006). Друштвени аспекти тероризма. Бања Лука, стр. 148-152.
6. Вучковић, Ј. (2021). *Дигитални медији и медијско законодавство Републике Србије*. Универзитет у Нишу-Правни факултет Ниш, стр. 195-217.
7. Гаћиновић, Р. (1994). *Тероризам и пропаганда*. Београд: Младост.
8. Гаћиновић, Р. (2005). *Тероризам*. Београд: Драслар партнер.
9. Гаћиновић, Р. (2010.). *Тероризам у политичкој и правној теорији, Српска политичка мисао*. Београд: Evro Book.
10. Гаћиновић, Р., & Бајагић, М. (2011). *Тероризам, медији и полиција*. Београд: Зборник радова: Сузбијање криминала у оквиру међународне полицијске сарадње, стр. 39-50.
11. Димитријевић, В. (1982). *Тероризам*, Београд: Нир радничка штампа.
12. Ђурић, С. (2013). *Истраживање безбедности-квалитативни приступ*. Београд: Факултет безбедности.
13. Ђурић-Атанасијевски, К. (2010). *Утицај медијског извештавања о тероризму на јавност и доносиоце политичких одлука*. Београд: Универзитет одбране, Војна академија, стр. 352-377.
14. Закон о јавном информисању и медијима, Сл. гласник РС", бр. 92/2023.

15. Зиројевић, М. (2011). Злоупотреба интернета у сврхе тероризма. *Међународни проблеми* 63(3), стр. 417-448.
16. Зиројевић-Фатић, М. (2008). Тероризам као неконвенцијална претња безбедности, (стр. 345-367). Београд: Факултет политичких наука.
17. Зиројевић-Фатић, М. (2014). *Тероризам-Међународни поглед*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
18. Илић, А. (2017). *Медији и криминалитет - криминолошки аспекти*. Докторска дисертација. Београд: Правни факултет.
19. Јазић, А., & Батрићевић, А. (2015). *Злоупотреба медија у сврху терористичке пропаганде. Политиколошки и правни аспекти*. Социјална мисао, стр. 39-53.
20. Јазић, А., & Батрићевић, А. (2016). *Тероризам-политиколошки и правни аспекти* стр. 167-184.
21. Јазић, А., (2010). *Терористичка пропаганда и улога медија*, Часопис института за међународну политику и привреду (стр. 113-136).
22. Јовановић Б., М. (2014). *Интернет и тероризам* (стр. 397-415). Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе,
23. Килибарда, З., & Мијалковски, М. (2006). *Геополитика и тероризам*. Београд: Научна књига: Академија за дипломатију и безбедност.
24. Клеут, Ј., & Мишљеновић, У. (2016). *Заштита приватности и претпоставке невиности у медијима*. Партнери за демократске промене у Србији.
25. Кривчни законик, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019 94/2024).
26. Луцић, Д., (2017), *Тероризам као облик државног дјеловања-између нормативнога и емпиријскога*. Загреб: Докторски рад: Факултет политичких наука.
27. Маловић, С. (2004). *Медијски пријепори*. Загреб: Извори, стр. 133-156.
28. Марковић, Б. (2018). *Конструкционизам као медијска парадигма*. Академија за националну безбедност, Београд, стр. 133-156.

Невена Степановић
МЕДИЈСКА СЛИКА ТЕРОРИЗМА
-Дипломски рад-

29. Мијалковић, С. (2011). *Национална безбедност*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
30. Мијалковски, М. (2004). *Анализа и процена терористичке претње*. Београд: Безбедност, вол. 46, бр.4, стр. 509-521.
31. Милошевић, М. (2005). *Одбрана од тероризма*. Београд: Свет књиге.
32. Мујановић, М., & Сефо, М. (2015). *Проблеми у идентификацији и лоцирању терориста на подручју Европе*. Дани кризног управљања, стр. 163-172.
33. Monahan A., B. (2010). *Shock of the News: Media Coverage and the Making of 9/11*. New York: New York University Press.
34. Павковић, А. (2012). Тероризам као инструмент ослобођења. Нова српска политичка мисао. Београд. XIV (1-2). 45-65.
35. Петровић, Д. (2024). *Медији, тероризам и спровођење закона*. Београд: Правни факултет, институт за правне и друштвене науке, стр. 239-353.
36. Пустахија, А. (2018). *Страх од тероризма и терористичких аката међу студентском популацијом*. Часопис за криминалистику, криминологију и сигурносне студије, стр. 23-58.
37. Рељановић, М. (2007). *Међународна сарадња у сузбијању тероризма*. Магистарски рад. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
38. Симеуновић, Д. (2009). *Тероризам*. Београд: Правни факултет, II издање.
39. Симовић, С. (2017). *Масовне комуникације и тероризам-борба за публицитет*. Бања Лука: Зборник радова МЕС, стр. 134-145.
40. Стајић, Љ. (1999). *Основи безбедности*. Београд: Полицијска академија.
41. Томашевски, К. (1983). *Изазов тероризма-проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници*. Београд: НИРО младост.
42. Шкулић, М. (2015). *Организовани криминалитет-појам, појавни облици, кривична дела и кривични поступак*. Београд: Службени гласник.
43. Шушњара, Д. (2017). *Политика страха и тероризам: компаративна анализа противтерористичке акције ЕУ и САД*. Полемос 20, стр. 147-166.
44. Wilkinson, P. (2002). *Тероризам против демократије*. Загреб: Голден маркетинг.

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истраживањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
